

३६ औं विश्व खाद्य दिवस

" भैरहेछ जलवायु परिवर्तन, गर्नुछ खाद्य र कृषिमा अनुकूलन "

" Climate is Changing. Food and Agriculture Must too."

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, रुपन्देहीबाट जारी सूचनामूलक जानकारी

३६ औं विश्व खाद्य दिवस समारोहका सभाध्यक्षज्यू, प्रमुख अतिथिज्यू, विशेष अतिथिज्यू, उपस्थितसम्पूर्ण अतिथि गण, सञ्चारकर्मी, कृषक दाजुभाई तथा दिदीबहिनी महानुभावहरु, ३६ औं विश्व खाद्यदिवसको शुभअवसरमा सबैलाई हार्दिक स्वागत अभिवादन गर्दछु । यो वर्ष विश्व खाद्यदिवसको नारा "भैरहेछ जलवायु परिवर्तन, गर्नुछ खाद्य र कृषिमा अनुकूलन " (Climate is Changing. Food and Agriculture must too.) रहेको छ ।

विश्वको कुल ७ अर्ब ३४ करोड ६६ लाख बढी जनसंख्या मध्ये करिब ७९ करोड ३० लाख मानिसहरु भोकमरीको चपेटामा रहन बाध्य छन् । प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति औषतमा २२५० किलो क्यालोरी शक्तिपाईने खाना उपलब्ध हुन सक्दैन भने सो व्यक्तिलाई आवश्यक पोषण नपुगेको र खाद्य असुरक्षित ठानिन्छ । उक्त शक्ति प्राप्तगर्नको लागि एक जना स्वस्थ व्यक्तिलाई नेपालको परिप्रेक्ष्यमा प्रतिदिन ५०० ग्राम खाद्यान्न, ३०० ग्राम तरकारी, ५० ग्रामदाल, २७० ग्रामआलू, १८० ग्रामफलफूल, २५ ग्राम तेल आवश्यक पर्दछ ।

नेपालमा समेत करिब ३८ प्रतिशत जनता जीवनयापनको लागि आवश्यक न्यूनतम परिमाण भन्दा पनि कम क्यालोरीमा बाँच्न बाध्य छन् । यसको प्रमुख कारणको रुपमा मौसममा आश्रित कृषि प्रणाली, भौगोलिक दुर्गमता, गरीबी र न्यून आयका साथै जलवायु परिवर्तन जन्म जोखिम समेतबाट सृजित खाद्य समस्या रहेको देखिन्छ ।

ई.सं. १९४५ अक्टोबर १६ मा संयुक्त राष्ट्र संघको खाद्य तथा कृषि संगठन (एफ.ए.ओ.) को स्थापना भएको थियो । संयुक्त राष्ट्र संघको डिसेम्बर १९८० को साधारण सभाले संयुक्त राष्ट्र संघका सम्पूर्ण सदस्य राष्ट्रहरुलाई १६ अक्टोबरको दिनलाई विश्व खाद्य दिवसको रुपमा मनाउन आह्वान गरेको थियो । तदनुरूप, सन् १९८१ (वि.सं. २०३८ साल) देखि प्रत्येक वर्ष यो दिवस मनाइदै आएको छ । यस दिवसको उद्देश्य सदस्य राष्ट्रहरुमा खाद्य सुरक्षाको महत्व, अवस्था र उपायहरु बारे सचेतना बढाउनुका साथै सरोकार वालाहरुलाई घच्चच्याउनु र उनीहरु बीच आपसी सहकार्य बढाउनु रहेको छ । यसै उद्देश्यका साथ नेपालले पनि सन् १९८१ देखि नै अनवरत रुपमा हरेक वर्ष विश्व खाद्य दिवस मनाउँदै आएको छ ।

जलवायु परिवर्तनमा नेपालको भूमिका नगन्य छ तर नेपालका ८० प्रतिशत भन्दा बढी जनता प्राकृतिक प्रकोप तथा जलवायु परिवर्तनजन्य जोखिममा रहेका छन् । नेपाल प्राकृतिक प्रकोप तथा जलवायु परिवर्तनका दृष्टिले विश्वको चौथो सर्वाधिक जोखिममा रहेको राष्ट्र हो र विश्वका खतराजन्य अवस्थामा रहेका हिमतालहरु मध्ये १० प्रतिशत नेपाल मै रहेका छन् । नेपालको वायुमण्डलीय तापक्रम विश्वको औषत भन्दा तिब्र दरमा बढिरहेको पाईएको छ (सन् १९७५-२००६ मा औषत १.८ डिग्री सेल्सियस) । जलवायु परिवर्तनका कारण हिमाली क्षेत्रमा हिमताल बिस्फोट, पहाडी भेगमा बाढी र पहिरोको जोखिम तथा तराईमा भू-क्षय र डुबानका कारण बाली, पशुपन्छी नष्ट हुने समस्या वर्षेनी बढ्दो छ । यसबाट सबैभन्दा बढी गरिब र सिमान्त कृषकहरु नै प्रभावित हुने गरेकाछन् । नेपालको अर्थतन्त्र र जनजीविका कृषिमा आश्रित रहेको र कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा कृषिको योगदान एक तिहाई तथा कृषिमा आश्रित जनसंख्या दुइ तिहाई रहेको तथा अझै हाम्रो कृषि मौसममा आश्रित रहेकाले जलवायुमा हुने सानो परिवर्तनले समेत हाम्रो कृषि, जनजीविका र समग्र अर्थतन्त्रमा ठूलो असर पार्ने गर्दछ ।

खासगरी, साना र सिमान्त कृषक, गरिब र पिछडिएका वर्गलाई गरिवी, कुपोषण र भोकमरीबाट मुक्त गर्न जलवायुजन्य जोखिमको न्यूनीकरण तथा हाम्रो खाद्य र कृषि प्रणालीमा अनुकूलन गर्दै जानुको विकल्प छैन । अतः यस वर्षको नाराले विश्वव्यापी रुपमा कृषि क्षेत्रमा समस्या श्रृजना गरिरहेको जलवायु परिवर्तन र यसको असरबाट कृषि क्षेत्रमा पर्ने प्रभावलाई न्युन गर्ने रणनीतिहरु अवलम्बन गर्दै परिवर्तीत जलवायुसँग अनुकूल हुने प्रविधी र पद्धति विकास एवं कार्यान्वयनमा जोड दिन सन्देश दिएको छ ।

रुपन्देही जिल्ला खाद्यान्नको भण्डार भनेर चिनिने जिल्ला हो । यस जिल्ला तेलहनवाली, दालवाली र आलु उत्पादनमा आत्मनिर्भर नभएपनि खाद्यान्नवाली र तरकारी उत्पादनमा आत्मनिर्भर रही नजिकका जिल्लाहरुमा निर्यात गरिरहेको छ । गत

आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को उत्पादन रेकर्ड अनुसार रुपन्देही जिल्लामा करीब ७३२२५ मे.टन (३८ प्रतिशत) खाद्यान्न बचत रहेको छ । समग्र नेपालको तुलनामा रुपन्देहीको खाद्यान्न बालीको प्रति इकाई उत्पादन बढी रहेतापनि अन्य देशहरुको तुलनामा यहाँको उत्पादन न्यून रहेको छ । यस जिल्लाको काँधमा अन्य पहाडी तथा हिमाली र शहरी क्षेत्रका खाद्य असुरक्षित क्षेत्रमा खाद्यान्न आपूर्ति गर्ने दायित्व रहेको छ । हाल रुपन्देही जिल्ला खाद्यान्न उपलब्धताको दृष्टिले आत्मनिर्भर रहेको देखिएता पनि आगामी १५ वर्षमा जनसंख्याको बृद्धिदर आजकै दरमा बृद्धिहुने, सिंचाइका सुविधा उल्लेखनीय रूपले बढ्न नसक्ने र जग्गाको खण्डीकरण तथा अवैज्ञानिक उपयोग यथावतरूपमा जारी हुने हो भने रुपन्देही जिल्लामा समेत खाद्यान्नमा परनिर्भर हुने देखिन्छ । यस सन्दर्भमा जिल्लालाई खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर बनाउन वैज्ञानिक भूउपयोग मार्फत खेतियोग्य जमिनबाट प्रतिइकाई उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धिका लागि कृषि क्षेत्र संग सरोकार राख्ने विभिन्न निकायहरूसंग समन्वय गरि उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु आजको आवश्यकता रहेको छ ।

सबैले भरपेट खानपाउनु पर्ने हरेक व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकार हो । अहिलेको नेपालको संविधान २०७२ ले पनि खाद्य सुरक्षाको अधिकार (खाद्यसम्प्रभुताको हक) लाई मौलिकहकको रूपमा अंगिकार गरेको छ । यो अधिकारलाई सुरक्षित गर्न र कृषि पेशालाई प्रतिफल मूलक तुल्याउन परम्परागत कृषि प्रणालीलाई समय सापेक्ष आधुनिकीकरण र वैज्ञानिकीकरण गरिनु आजको आवश्यकता हो । भौगोलिक विकटता, जमीनको चर्को खण्डीकरणको अवस्थामा वैज्ञानिक भूमि सुधार प्रणाली लागू हुन नसक्नु, जमिनको उर्वराशक्तिह्रास हुदै जानु, ज्यादै न्यून सिंचाइ सुविधा, मलखाद, बीउ बेर्ना, आधुनिक प्रविधि विकास र अवलम्बनमा कमी, उच्च लागत, सिमान्तकृत कृषक मैत्रीयान्त्रिकरणको अभाव, कृषिश्रमिक विदेश पलायनहुनु, खुल्ला सिमानाका कारण बजार व्यवस्थित नहुनु, पर्यावरण र मौसमको उच्च जोखिम आदि कारणले गर्दा कृषि क्षेत्रबाट आशातित प्रतिफल प्राप्तहुन नसकि कृषि पेशा अभै पनि सम्मानित पेशाको रूपमा स्थापित हुन सकेको छैन । यस क्षेत्रमा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरु : राजनैतिक दल, सरकारी, अर्धसरकारी, गैरसरकारी, सामाजिक संघ संस्थाबीच सहकार्य गरी एकिकृत रणनीति तयार गरी श्रोत साधन परिचालन गरेको खण्डमा आशातित प्रतिफल अवश्य प्राप्तगर्न सकिन्छ । आजको आवश्यकता भनेको भरपेट खान खाद्यान्न उत्पादनगर्नु भन्दापनि उपभोक्ताको चाहना र रोजाई अनुसारको विशिष्टकृत कृषि उत्पादनगर्नु हो । यस सन्दर्भमा रुपन्देही जिल्ला कृषि क्षेत्रको राम्रो सम्भावना भएको जिल्ला हो ।

यस वर्षको नारा नै "भैरहेछ जलवायु परिवर्तन, गर्नुछ खाद्य र कृषिमा अनुकूलन" हो । विश्वव्यापि रूपमा भइराखेको जलवायु परिवर्तनले गर्दा रुपन्देही जिल्लाको खेती प्रणालीमा समेत असर परेको छ । यसको ज्वलन्त प्रमाणको रूपमा गत वर्षको वर्षायाम भएको अनावृष्टिलाई लिन सकिन्छ । यसको असरलाई न्यूनिकरण गरि दिगो रूपमा कृषि उत्पादन बढाउनको लागि हामीले अवलम्बन गरेको प्रणालीलाई बदलिदो जलवायु अनुरूप परिवर्तन गरी बढ्दो जनसंख्यालाई प्रति ईकाई क्षेत्रफलमा बढी भन्दा बढी उत्पादन लिनु पर्नेछ । तसर्थ रुपन्देही जिल्लामा समेत जलवायु परिवर्तनबारे आम जनसमुदायमा जानकारी उपलब्ध गराइ खेती प्रणालीमा परिवर्तन गरी खाद्य सुरक्षाका सम्पूर्ण आयामहरुमा सम्मानजनक उपलब्धी हाँसिल गर्नु आजको आवश्यकता छ ।

नेपाल सरकारले घोषणा गरे अनुरूप यस वर्ष रुपन्देही जिल्लामा तीन उत्कृष्ट कृषकहरुलाई राष्ट्रपति उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारले सम्मानित गर्ने कार्यक्रम रहेको थियो र उहाँहरुलाई यसै कार्यक्रममा सम्मानित गर्ने कार्यक्रम समेत रहेको छ । यस जिल्लाको कृषिको व्यवसायिकरण गर्न नमूनाको रूपमा टेवा पुऱ्याउने उत्कृष्ट कृषकहरु बधाईका पात्र हुनुहुन्छ । यसै खाद्य दिवस को अवसर पारेर हामीले जिल्ला स्तरमा मा.वि.स्तर निबन्ध प्रतियोगिता संचालन गरेका थियौं र उक्त प्रतियोगितामा सफल हुनु भएका कृषकहरुलाई हार्दिक हार्दिक बधाई दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा,

जिल्लाको समष्टिगत कृषि विकासको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले श्रोत साधनले भ्याएसम्म लागिपर्ने बचनबद्धता व्यक्त गर्न चाहन्छु । जिल्लामा सबै सरोकारवाला, राजनैतिकदल, कृषक समूह, सहकारी, सञ्चारकर्मी, निजी क्षेत्र सबैले समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह गरेको प्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । जिल्ला कृषि विकास समितिका पदाधिकारीज्यूबाट प्राप्त मार्ग दर्शन, सुझाव प्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको निमन्त्रणालाई स्वीकार गरी आफ्नो अमूल्य समय यो कार्यक्रमलाई अर्पित गर्ने सबै तह र तप्काकापदाधिकारी लगायत सम्पूर्ण उपस्थित महानुभाव प्रति हार्दिक धन्यवाद दिदै शुभ दिपावली तथा छठ लगायतका चाडहरुको मंगलमय शुभकामना दिन चाहन्छु । धन्यवाद । जय किसान- जय अन्नदाता ।

श्रोत: विविध समाग्री, २०७३, विश्व खाद्य दिवस मूल समारोह समितिको सचिवालय, हरिहरभवन, ललितपुर
विविध तथ्यांक एवम् जानकारी, २०७३, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, रुपन्देही